

## РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Крета Миколи Анатолійовича  
за темою «Військова та громадсько-політична діяльність генерала  
Всеволода Змієнка (1886-1938 рр.)», подану на здобуття наукового ступеня  
доктора філософії (в галузі історії) за спеціальністю 032 Історія та  
археологія

*Актуальність теми дослідження та її зв'язок з планами наукових робіт.*

Історія людства насичена різними за масштабами та значенням військовими конфліктами. Вони, у численних випадках визначали подальшу долю народів, держав та відомих діячів. Історія Української революції 1917-1921 рр. багатовекторна та непроста, тривала хронологічно і насичена військовими протистояннями, бойовими операціями та походами різних армійських підрозділів. Саме у таких складних умовах відбувалась та розкривалась діяльність талановитих українських діячів, формувалась військова еліта молодої української держави. Однією з постатей видатних українських офіцерів був генерал-хорунжий Армії УНР Всеволод Змієнко. Його біографія та активна діяльність не отримала належного вивчення в історичній літературі, а подавалась фрагментарно, в той час, як дослідження діяльності таких представників як Симон Петлюра, Євген Коновалець, Юрій Тютюнник та інші має значну наукову спадщину. Зазначене обґрунтовано зумовило інтерес здобувача до біографії Всеволода Змієнка. Актуалізувалось дослідження подіями російсько-української війни, що триває з 2014 р., а саме необхідністю протистояти антинауковим матеріалам, пропагандистським викликам і претензіям на інтерпретацію української історії Російською федерацією.

Дисертаційне дослідження виконане в рамках науково-дослідної теми кафедри історії України та спеціальних історичних дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова «Формування модерного суспільства на півдні України у світовому контексті: витоки, тенденції, феномени» (2022 – 2026, № державної реєстрації 0122U200054).

*Наукові положення, розроблені особисто дисертантом та їх новизна.*

Дослідження є першим комплексним історичним дослідженням діяльності генерал-хорунжого Армії УНР Всеволода Змієнка.

Вперше запропоновано розгляд військової, громадсько-політичної та розвідувальної діяльності генерал-хорунжого Армії УНР Всеволода Змієнка, через віокремлення його біографії на тлі епохи. Зокрема автором проведений комплексний аналіз становлення майбутнього офіцера, здобуття ним досвіду військової служби; систематизовано та уточнено біографічні дані; висвітлено діяльність однієї з секцій Генерального штабу Військового міністерства УНР під керівництвом В. Змієнка; проведено детальне дослідження його участі у різних військових операціях; проаналізовано роль Всеволода Змієнка в емігрантських

структурах; уведено у науковий обіг нові джерельні матеріали з архівних фондів України та Росії (отриманні через електронний ресурс).

Дисертаційна робота Крета М. А. побудована за проблемно-хронологічним принципом, має всі необхідні елементи для подібних робіт у Вступі та першому розділі. Логічна структура другого, третього та четвертого розділів.

У другому розділі «Формування особистості та становлення професійного військового» розглянуто походження, формування особистості та освіта Всеволода Змієнка та початок військової кар'єри в російській армії. Автор акцентує увагу на тому, що українська свідомість В. Змієнка закладалась ще в родинному оточенні та одеському українському середовищі, але проявлятися вона почала проявлятися з революційних подій 1905 року (с. 58-60). Важливою є детальна реконструкція, яка майже по кроках, відтворює перебування молодого військового в Академії Генерального Штабу в Санкт-Петербурзі. Знайдено автором і проведено аналіз випускної фотографії Всеволода Змієнка, ідентифіковано його однокурсників, що давало йому в майбутньому широке коло спілкування, хоча не всі з них служили на боці української армії, як наприклад Володимир Колосовський, більшість склали частину білогвардійського руху – Володимир Каппель, Олексій фон Лампе, Андрій Дроздовський (с. 67).

Третій розділ «Участь у Українській революції та боротьба за незалежність УНР» дисертант присвятив детальному вивченню участі Всеволода Змієнка у формуванні та керівництві штабом Одеської гайдамацької дивізії, командуванню українськими військовими частинами та з'єднаннями, серед яких одну з провідних значень мала 6-та Січова стрілецька дивізія. Саме цьому підрозділу – його оформленню та бойовому шляху присвячено більшу частину розділу (с. 128-165). Зокрема, Крет М. А. зазначає, що «для історії Армії УНР постать В. Змієнка важлива передусім як приклад професійного штабного старшини, без якого українські частини не могли б перейти від політичного наміру до інституційно оформленої військової сили» (с. 166).

Четвертий розділ «Інституційна та громадсько-політична діяльність Всеволода Змієнка в еміграції» відтворює події розвідувальної діяльності у Генеральному штабу військового міністерства УНР та координацію емігрантських військових сил Всеволодом Змієнком. На наш погляд, найбільш специфічним є акцент на діяльності генерал-хорунжого в складі Армійської Гонорової Ради та Українського військово-історичного товариства (с. 186-188). Дисертант вважає, що еміграційну діяльність Всеволода Змієнка «доцільно розглядати як сукупність інституційних практик, спрямованих на підтримання функціональної цілісності Державного центру УНР і пов'язаного з ним старшинського середовища» (с. 209-210), що є цілком підтверджено в дисертаційній роботі.

Висновки роботи ґрунтовні, логічні, з ними можна погодитись і зазначити, що М. А. Крет виділив декілька важливих періодів в діяльності Всеволода Змієнка. Зокрема, становлення його як офіцера та отримання відповідного бойового досвіду; діяльність під час Української революції 1917-1921 рр. та управління різними військовими структурами; громадсько-політична робота в

еміграції. І цьому контексті діяльність В. Змієнко, за висновками здобувача, слід розглядати «як послідовне забезпечення інституційної безперервності українського військово-політичного середовища в умовах, коли сама державність перебувала у стані війни, руйнування, поразки й вимушеного перенесення за кордон» (с. 216).

Слід наголосити і на достатній кількості опрацьованих неопублікованих матеріалів – 36 справ з різних архівосховищ України та Росії (останні отримані через електронні ресурси), які вперше вводяться до наукового обігу.

Доповнюють роботу три додатки.

***Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються.***

Класична дослідницька модель та ерудиція здобувача, його занурення у проблему, дали в результаті високий рівень обґрунтованості положень, які виносяться на захист. Кожна з тез має необхідні посилання та логічно пов'язана з іншими положеннями, які також своєю чергою отримують документальне підтвердження.

***Наукове та практичне значення дисертаційної роботи***

Дослідження Крета М. А. може слугувати для складання або доповнення курсів з історії України, культурної антропології, військової історії України та Польщі, біографістики.

***Використання результатів роботи.***

Одержані результати можуть бути використані для підготовки спецкурсів та лекцій, написання спеціальних та узагальнених праць з історії України та всесвітньої історії, а також для створення тематичних експозицій музеїв.

***Оцінку мови та стилю дисертації***

Мова дисертації грамотна, стиль викладення – академічний, науковий.

***Відповідність чинним вимогам щодо оформлення дисертації.***

Оформлення дисертації відповідає затвердженим вимогам до оформлення дисертації відповідно до наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами, внесеними згідно наказу МОН від 31 травня 2019 р. № 759).

***Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту.***

Дисертаційне дослідження Крета М.А. відповідає спеціальності 032 Історія та археологія.

***Зауваження та рекомендації:***

1. Здобувач зосереджується більше на військовій історії та бойових діях, що є зрозумілим з точки зору самого об'єкта дослідження, в той самий час залишилися без розгляду, на наш погляд, такі важливі моменти, як а) батьківська

родина та сімейна історія самого Всеволода Змієнка. В даному контексті можна було б більш детально звернути увагу на метрику з народження та хрещених батьків, а також на родинне середовище дружини В.Змієнка – Піами – чоловіком сестри якої був відомий історик Олександр Рябінін-Скляревський; б) взаємовідносини з колегами-однодумцями та військовими.

2. В окремих епізодах тексту занадто розлого виглядають описи устрою Миколаївської академії Генерального Штабу в Санкт-Петербурзі (с. 64-66) та Гайдамацького куреня в Одесі (с. 82-90) серед яких загубилась постать самого Всеволода Змієнка. В той самий час заважає сприйняттю досить детальні описання дискусій про день або місяць призначення В. Змієнка на відповідні посади, зокрема на посаду начальника штабу Одеської гайдамацької дивізії (с. 93-96), начальника штабу 3-го Херсонського корпусу (с. 111-112), начальника штабу 6-ї Січової Стрілецької дивізії (с.132-134) тощо.

3. Звертає на себе особливу увагу додаток А «Протокол Другого Делегатського З'їзду Української Еміграції в Польщі» (с. 232). Додаток являє собою резолюцію Другого з'їзду УЦК в Польщі. Аналіз цього важливого та змістовного додатка, на нашу думку відображає становище емігрантського кола військових керівників та їхніх зв'язків з іншими представницькими організаціями емігрантів, зокрема польських демократів, грузинського комітету, вільного козацтва Дону, Кубанського уряду, татарського народу Криму і Поволжя. Це вказує на широке коло міжнародних зв'язків Всеволода Змієнка, який був включений до організаційної комісії на з'їзді. Однак цей аспект не отримав висвітлення в дисертаційній роботі (с.193).

4. Бажано було б залучити до дисертаційного дослідження збірники Українського воєнно-історичного товариства «За державність», шість збірників якого є в електронному доступі. Зокрема, в збірниках 1-3 та 5-6 наявна значна інформація про військову діяльність та роботу в військово-історичному товаристві Всеволода Змієнка. В одному випуску вміщений портрет генерал-хорунжого (Савченко В. Нарис боротьби війська УНР на Лівобережжі наприкінці 1918 – початку 1919 рр. *За державність*. Вип. 6, с.136-137. URL: <https://ounuis.info/library/journals/2258/za-derzhavnist-materialy-do-istorii-viiska-ukrainskoho.html> (дата звернення: 13.05.2026).

5. Вимагає пояснення чому саме епістолярні джерела не були винесені автором до окремої групи джерел. Наявні деякі неточності у назвах періодичних видань. Зокрема, на с. 193 йдеться про «Вісник УЦК в Польщі», а на с. 222 автор посилається на «Вісти УЦК в Польщі».

Зазначені зауваження не зменшують наукового значення та висновків дисертаційної роботи Крета М.А.

### ***Відповідність дисертації вимогам***

Дисертація подана у вигляді спеціально підготовленої кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису, виконана здобувачем особисто, містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні результати проведених здобувачем досліджень, що мають істотне значення для історичної науки та підтверджуються документами, які засвідчують проведення таких досліджень, а

також свідчать про особистий внесок здобувача в науку та характеризуються єдністю змісту.

*Кількість наукових публікацій, повноту опублікування результатів дисертації та особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій, опублікованих зі співавторами та зарахованих за темою дисертації.*

За результатами роботи над дисертацією автором опубліковано 5 наукових статей, з яких 4 опубліковані у фахових виданнях України та в індексованих наукових виданнях країн Європейського Союзу; також були оприлюднені тези у збірнику матеріалів наукової конференції.

Опубліковані дослідження Крета М. А., присвячені постаті генерал-хорунжого Всеволода Змієнка, його військовій та громадсько-політичній діяльності, і повністю відповідають тематиці дисертаційного дослідження.

*Результати перевірки роботи на академічний плагіат. Академічна доброчесність.*

Робота є повністю самостійним, обґрунтованим науковим дослідженням, випадків порушення академічної доброчесності (плагіату, фабрикації чи фальсифікації фактів), у тексті не виявлено. Робота пройшла перевірку на академічний плагіат. Оригінальність складає понад 95,79%.

Дисертаційна робота Крета Миколи Анатолійовича «Військова та громадсько-політична діяльність генерала Всеволода Змієнка (1886-1938 рр.)» є самостійним, оригінальним, завершеним дослідженням відповідає вимогам до захисту дисертаційних робіт згідно з наказом МОН України № 40 та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 21 березня 2022 р. та № 502 від 19 травня 2023 року, автор дисертації заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 – історія та археологія.

7 серпня 2026 р.

Рецензент,  
професор кафедри історії України  
та спеціальних історичних дисциплін  
ОНУ імені І.І. Мечникова,  
доктор історичних наук, професор

*Олена Бачинська*

Олена БАЧИНСЬКА



*Дізнав істор. н., професор  
Олена Бачинська  
У. Ломаченко*